

แนวทางการปฏิรูปด้านข้อมูลข่าวสาร

โดย

ผศ.ดร.วรัญญู ครุจิต และ ศ.ดร.ยุพล เบ็ญจรงค์กิจ

คณะนิเทศศาสตร์และนวัตกรรมการจัดการ

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

ประเด็นของการปฏิรูป

สื่อมวลชน ถือเป็นสถาบันหลักที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อสังคม โดยเฉพาะสังคมไทยในปัจจุบัน ที่มีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และมีการใช้สื่อต่างๆ กันอย่างแพร่หลายมากขึ้นอย่างมากในระยะเวลาไม่กี่ปีที่ผ่านมา ไม่ว่าจะเป็นโทรทัศน์ในระบบเคเบิล ดาวเทียม วิทยุชุมชน รวมทั้งสื่อออนไลน์ โซเชียลมีเดียที่ประเทศไทยมีผู้ใช้งานมากที่สุดในโลก และสื่อมวลชน ก็ก้าวเข้ามามีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในสถานการณ์ของสังคมไทยที่ผ่านมา โดยเฉพาะในช่วงที่เกิดปัญหาความขัดแย้งทางการเมือง ซึ่งเป็นที่วิพากษ์วิจารณ์ว่าสื่อมวลชนก็นับว่าเป็นส่วนหนึ่งที่ขยายผลของความขัดแย้งนั้นให้ร้ายแรงยิ่งขึ้น ด้วยการให้ข้อมูลเท็จ ข้อมูลที่มาจากอคติ หรือการกล่าวหา รวมทั้งการก่อให้เกิดประทุษวาจา (hate speech) ในระดับประชาชนทั่วไป สื่อบางส่วนถูกร้องเรียนว่ามีการประพฤติตนไม่สอดคล้องกับจริยธรรมและจรรยาบรรณของวิชาชีพ

นอกจากนั้น ยังมีการใช้สื่อต่างๆ โดยเฉพาะสื่อออนไลน์ ในการเผยแพร่ข้อมูลที่ไม่เหมาะสม ทั้งเป็นข้อมูลเท็จ ละเมิดสิทธิเหยื่อ การจาบจ้วงล่วงละเมิดสถาบันพระมหากษัตริย์ รวมไปถึงการเผยแพร่เนื้อหาที่ไม่เหมาะสมต่อศีลธรรมและวัฒนธรรมไทยในด้านต่างๆ หลากหลายประเด็น แม้จะเกิดเสียงเรียกร้องของสังคมให้แก่ปัญหาเหล่านี้ แต่ก็ยังเกิดปัญหาเดิมๆ ขึ้นซ้ำแล้วซ้ำอีกทั้งจากบุคคลหรือกลุ่มบุคคลเดิมหรือบุคคลอื่นๆ ปัญหาที่เกิดขึ้นชี้ให้เห็นว่าระบบสื่อสารมวลชนในประเทศไทยขาดระเบียบรองรับที่ชัดเจน และไม่สามารถเป็นหลักให้สังคมพึ่งพาได้อย่างแท้จริง จำเป็นที่จะต้องมีการ “ปฏิรูปสื่อ” เพื่อให้การสื่อสารมวลชนในประเทศไทยเป็นไปเพื่อประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่อย่างแท้จริง

ปัญหา

ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว สามารถสรุปปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารข้อมูลข่าวสารและสื่อมวลชนในประเทศไทยสำคัญที่เกิดขึ้นดังต่อไปนี้

๑. มีการนำเสนอข่าวสารที่ผิดกฎหมายและ/หรือจริยธรรมของวิชาชีพ ในด้านต่างๆดังต่อไปนี้

๑.๑ การเผยแพร่ข้อมูลอันเป็นเท็จ ทั้งเจตนาและไม่เจตนา

๑.๑.๑ การเผยแพร่ข้อมูลเท็จโดยเจตนา: ในบางกรณีอาจเป็นการเผยแพร่ข้อมูลเท็จโดยเจตนา ด้วยสื่อในการควบคุมของผู้ต้องการให้ข้อมูลเท็จ ทั้งสื่อกระแสหลักและสื่อออนไลน์ ซึ่งในกรณีหลังสามารถเผยแพร่ได้อย่างง่ายดายและรวดเร็วมาก โดยดำเนินการเพื่อการใส่ร้ายให้ผู้อื่นเสียชื่อเสียง หรือเป็นไปเพื่อจุดประสงค์ทางการเมืองหรือจุดประสงค์ส่วนตัว ในบางกรณีสื่อที่ทำการเผยแพร่ แม้จะทราบหรือคาดเดาได้ว่าเป็นข้อมูลเท็จ แต่ก็ทำการเผยแพร่ข้อมูลนั้น เนื่องจากวัตถุประสงค์ทางความนิยมของรายการ เรตติ้ง ยอดขาย โดยใช้วิธีการทำข่าวโดยอ้างอิงคำสัมภาษณ์จากบุคคลที่เป็นแหล่งข่าว แม้ว่าบุคคลนั้นจะขาดความน่าเชื่อถือ หรือมีพฤติกรรมการใส่ร้ายบุคคลอื่นด้วยข้อมูลเท็จมาก่อนในอดีต

๑.๑.๒ การเผยแพร่ข้อมูลเท็จโดยไม่เจตนา: ด้วยความจำเป็นในการแข่งขันกันเผยแพร่ข้อมูลให้รวดเร็วมากที่สุด ทำให้การเผยแพร่ข้อมูลต่างๆในยุคปัจจุบัน เป็นไปด้วยความรวดเร็วแต่ขาดความรอบคอบ หลายครั้งขาดการตรวจสอบว่าเป็นข้อเท็จจริงที่ถูกต้องหรือไม่ก่อนที่จะเผยแพร่ ก่อให้เกิดการเผยแพร่ข้อมูลที่เป็นเพียงการคาดการณ์ หรือข่าวลือ ซึ่งกว่าที่จะได้รับการตรวจสอบว่าเป็นข้อมูลเท็จ ก็ได้รับการเผยแพร่ไปอย่างกว้างขวาง ก่อให้เกิดความเสียหายต่อบุคคลที่ถูกพาดพิงไปอย่างร้ายแรง โดยการวิจัยของ อัครวิณ เนตรโพธิ์แก้ว และคณะ (2553) พบว่านักวิชาการสื่อสารมวลชนในประเทศไทยเห็นว่า การตรวจสอบความน่าเชื่อถือของแหล่งข่าวเป็นปัญหาที่ร้ายแรงที่สุดอันดับสองของสื่อมวลชนไทย

๑.๒ การเผยแพร่ข้อมูลที่ละเมิดสิทธิผู้อื่น เช่น เหยื่อของอาชญากรรม, เด็กและเยาวชนในข่าว รวมทั้งครอบครัว, รวมไปถึงสิทธิความเป็นมนุษย์ ซึ่งเป็นสิทธิที่ทุกคนมีตั้งแต่เกิด แม้กระทั่งผู้กระทำความผิด อย่างไรก็ตาม ในการนำเสนอข่าวในแต่ละวัน จะมีการเผยแพร่ข้อมูลที่ละเมิดสิทธิของบุคคลในข่าวอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งในหลายกรณี ถือเป็นการกระทำผิดทางกฎหมายด้วย เช่นการนำเด็กและเยาวชนผู้ตกเป็นเหยื่อของความรุนแรงและการกระทำผิดทางเพศมาแถลงข่าว แม้จะมีการเบลอ คัดตา หรือใส่หมวกอำพรางรูปพรรณสัณฐานก็ตาม นอกจากนี้ยังมักมีการใช้ภาพที่ไม่เหมาะสม เช่นภาพที่น่าสยดสยองของผู้เสียชีวิต หรือภาพจุดของเหยื่อ ทั้งการถูกแอบถ่ายภาพในช่วงเวลาส่วนตัว หรือภาพของผู้เสียชีวิตหลังถูกกระทำผิดทางเพศ จนเป็นที่มาของคำว่า “ถูกข่มขืนซ้ำโดยสื่อ” หรือการใช้พาดหัวหรือข้อความที่ดูถูกดูหมิ่นศักดิ์ศรี ให้บุคคลในข่าวนั้นเกิดความอับอาย ทั้งที่ไม่ได้ทำในสิ่งที่ผิดกฎหมายแต่อย่างใด หรือการเผยแพร่ที่อยู่ หมายเลขโทรศัพท์ของบุคคลต่างๆ และเรียกร้องให้มีการข่มขู่อาฆาตบุคคลต่างๆดังกล่าว รวมถึงการนำเอาภาพหรือคลิปวิดีโอของบุคคลต่างๆที่ไม่ได้รับอนุญาตมาเผยแพร่ด้วย โดยการวิจัยของ อัครวิน เนตรโพธิ์แก้ว และคณะ (2553) พบว่านักวิชาการสื่อสารมวลชนในประเทศไทยเห็นว่าการคำนึงถึงสิทธิความเป็นส่วนตัวของผู้ที่ตกเป็นข่าว เป็นปัญหาที่ร้ายแรงที่สุดของสื่อมวลชนไทย

๑.๓ การเผยแพร่ข้อมูลที่จาบจ้วงล่วงละเมิดสถาบันพระมหากษัตริย์ โดยเฉพาะในสื่อออนไลน์ ซึ่งจะได้รับการส่งต่อทั้งโดยเจตนาและไม่เจตนา ซึ่งหลายกรณีไม่สามารถนำเนื้อหาเหล่านั้นออกไปได้เนื่องจากมาจากสื่อออนไลน์ในต่างประเทศ

๒. คุณภาพของเนื้อหาไม่ช่วยพัฒนาประชาชนผู้รับสาร และอาจขัดต่อศีลธรรมและวัฒนธรรม

เป็นที่เห็นกันว่า ในปัจจุบัน เนื้อหาของสื่อในประเทศไทย เต็มไปด้วยเนื้อหาที่เน้นในเรื่องของความบันเทิงที่ขาดสาระและความสร้างสรรค์ อาจมีรายการหรือสื่อที่ดูอยู่จำนวนหนึ่ง แต่ก็นับเป็นสัดส่วนที่น้อยกว่าที่ควรจะเป็น โดยเฉพาะเนื้อหาสาระสำหรับเด็กและเยาวชนทุกระดับ โดยหากวิเคราะห์แล้ว อาจกล่าวได้ว่า ปัญหาในด้านเนื้อหาของสื่อมวลชนไทยโดยรวมนั้น แม้ว่าคุณภาพในทางการผลิตจะดีขึ้น แต่ในทางเนื้อหานั้นยังไม่ช่วยในการพัฒนาคุณภาพของประชาชนเท่าที่ควรจะเป็น และในหลายกรณี เนื้อหาที่นำเสนอแม้ไม่ผิดกฎหมาย แต่อาจขัดต่อศีลธรรมและวัฒนธรรมอันดีของประเทศ ในด้านต่างๆต่อไปนี้

๒.๑ เนื้อหาที่คาบเกี่ยวกับการขัดศีลธรรมอันดี ในการยกย่องผู้มีอำนาจ มีฐานะ แม้จะมีประวัติในการกระทำผิดหรือทุจริต และนำเสนอว่าการทำดีเป็นเรื่องยาก มีอุปสรรค

๒.๒ เนื้อหาที่คาบเกี่ยวกับการขัดต่อวัฒนธรรมอันดีที่เป็นเอกลักษณ์ของไทย เช่นการให้ความเคารพผู้ใหญ่ การมีกิริยามารยาทที่สุภาพเรียบร้อย หรือการไม่ส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่น นำเสนอว่าวัฒนธรรมท้องถิ่น ภาษาท้องถิ่น เป็นเรื่องล้ำสมัย น่าอาย

๒.๓ เนื้อหาที่ลักษณะยั่วยุทางเพศ โดยเฉพาะเนื้อหาสำหรับเยาวชนที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะ นำไปสู่การล่อลวง พฤติกรรมการกระทำผิดทางเพศ และการตั้งครรภ์ในวัยเรียน

๒.๔ เนื้อหาที่มีการแสดงความรุนแรงอย่างโจ่งแจ้งและน่าสยดสยองเกินความจำเป็น เพื่อให้ประชาชนผู้รับชมสนใจติดตาม ก่อให้เกิดความหวาดกลัว การเลียนแบบ หรือความชินชาต่อความรุนแรง

๒.๕ การใช้ภาษาที่ไม่เหมาะสม ทั้งการใช้ภาษาหยาบคาย ภาษาตู่ถูก และการใช้ภาษาโดยผิดหลักภาษาไทย

๒.๖ การนำเสนอและสนับสนุนการพนัน โดยเฉพาะการพนันในกีฬาต่างๆ ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาหนี้สินและอาชญากรรมที่ตามมาอีกมากมาย

๒.๗ การนำเสนอเนื้อหาที่ทำให้ประชาชนหลงเชื่อกับไสยศาสตร์ที่ไม่อยู่บนพื้นฐานของเหตุผล ไม่ว่าจะเป็นการดูวงชะตา ฤกษ์วิญญูณต่างๆ รวมทั้งการหลอกลวงด้วยการอ้างสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ทำให้ประชาชนอาจตกเป็นเหยื่อของมิจฉาชีพที่อ้างคำว่า “ไม่เชื่ออย่าลบหลู่”

๓. หน่วยงานที่รับผิดชอบยังไม่มีประสิทธิภาพ และ/หรือ ไม่มีอำนาจหรือระบบในการตรวจสอบ/จัดการ

หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารมวลชนของประเทศไทย มักถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าขาดประสิทธิภาพในการบริหารงาน และการจัดการกับเนื้อหาที่ไม่เหมาะสม โดยเฉพาะคณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ (กสทช.) และกระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศ (ไอซีที) นอกจากนั้น

หน่วยงานต่างๆที่มีหน้าที่ดูแลก็เป็นเพียงแค่การแถลงข่าวหรือให้ข้อมูลแต่ไม่มีอำนาจในการตรวจสอบดูแล เช่น สมาคมวิชาชีพทางสื่อมวลชน มีเดียมอนิเตอร์ และแม้กระทั่งกระทรวงวัฒนธรรม

๔. องค์กรสื่อถูกแทรกแซงจากการเมือง และภาครัฐกิจอย่างเป็นระบบ

๔.๑ องค์กรสื่อมวลชนต่างๆ ของรัฐ มักจะมีนโยบายในการทำข่าวไปตามผู้ที่มีอำนาจในขณะนั้น โดยเฉพาะ สถานีวิทยุ และสถานีโทรทัศน์แห่งประเทศไทย สทท. (ช่อง ๑๑) ของกรมประชาสัมพันธ์ ที่มักจะมีแนวทางในการทำข่าวเพื่อประโยชน์ของรัฐบาลในขณะนั้น ทั้งที่การเป็น “สื่อรัฐ” นั้นหมายถึงสื่อของประเทศ ไม่ใช่สื่อของ “รัฐบาล” ดังนั้นเนื้อหาจะเน้นไปในทางบวกต่อผู้ที่อยู่ในอำนาจ และละเว้นการออกข่าวที่เป็นลบ โดยในหลายกรณี มีหลักฐานว่าผู้ที่มีอำนาจ มีคำสั่งอย่างเป็นทางการให้สื่อในกำกับของรัฐบาลนำเสนอเนื้อหาในเชิงบวกของรัฐบาลและงดเว้นเนื้อหาเชิงลบ

๔.๒ สำหรับองค์กรสื่อเอกชน มักจะถูกแทรกแซงด้วยอำนาจทุน ซึ่งมักจะมาในรูปแบบของงบประมาณ การโฆษณาและประชาสัมพันธ์ โดยหน่วยงานรัฐบาลก็เป็นหนึ่งในผู้สนับสนุนรายสำคัญขององค์กรสื่อ มีการกล่าวหาและเปิดโปงว่ามีกร “เลี้ยงดูสื่อ” ต่างๆ ทั้งระดับองค์กรและระดับรายบุคคล ซึ่งนำไปสู่การ “เซ็นเซอร์ตัวเอง” เช่นกรณีที่สถานีโทรทัศน์เอกชนแห่งหนึ่งถอดรายการละครออกไปเนื่องจากเกรงว่าเนื้อหาจะถูกมองว่าเป็นการวิจารณ์รัฐบาลในขณะนั้น

๕. ปัญหาด้านสวัสดิการและความมั่นคงของผู้ประกอบวิชาชีพสื่อสารมวลชน

ในปัจจุบัน มีพนักงานในองค์กรสื่อจำนวนมาก โดยเฉพาะนักข่าวภาคสนาม ที่ยังไม่ได้รับการคุ้มครองความปลอดภัยในการทำหน้าที่ รวมทั้งขาดสวัสดิการและความมั่นคงในการทำงาน เนื่องจากในวงการสื่อมวลชนมักเกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ดังนั้นนักข่าวที่มีคุณภาพจำนวนหนึ่งอาจต้องถูกกดดันให้ออกจากอาชีพไป และนักข่าวอีกส่วนหนึ่งก็อาจถูกจูงใจให้รับอามิสสินจ้างจากผู้ประกอบการทางธุรกิจ และ/หรือผู้มีอิทธิพล เพื่อที่จะทำข่าวให้เอื้อประโยชน์ต่อผู้ว่าจ้างในนำเสนอเนื้อหาที่ไม่เป็นกลาง อีกส่วนหนึ่งอาจเจตนาที่จะเขียนข่าวเพื่อเอาใจผู้มีอิทธิพลเพื่อหวังผลประโยชน์ต่างตอบแทน อีกส่วนหนึ่งอาจจะละเลยจริยธรรมวิชาชีพเพื่อที่จะหาข่าวและนำเสนอข่าวโดยผิดจริยธรรมเพื่อให้ได้เนื้อหาที่จะนำเสนอใจต่อผู้ชมผู้อ่านมากที่สุด ซึ่งมักจะเป็นข่าวฉาว ข่าวที่มีเนื้อหายั่วเยาะทางเพศ หรือข่าวที่ก่อให้เกิดความสลดหดหู่มากที่สุด เพื่อให้ตนเองได้รับการยอมรับจากหน่วยงานที่

สังกัด สื่อบางคนอาจไม่สามารถทำข่าวตามอุดมการณ์ของตนเอง แต่ต้องเป็นไปตามแนวทางขององค์กรสื่อ ขาดเสรีภาพในการทำข่าวตามแนวทางของตนเองเนื่องจากเกรงว่าจะกระทบกับความมั่นคงและความก้าวหน้าในอาชีพของตน จึงไม่เกิดการพัฒนาคูณภาพของการสร้างสรรค์เนื้อหาในสื่อมวลชน

ข้อเสนอแนะ

๑. ออกกฎหมายและนโยบายในการกำกับดูแลร่วม (co-regulation)

การกำกับดูแลสื่อที่พัฒนามาจากแนวคิดอำนาจนิยมในอดีต มีการใช้อำนาจรัฐควบคุมสื่อ (state regulation) ไม่เป็นที่ยอมรับในสังคมสมัยใหม่ที่ต้องการความเป็นประชาธิปไตย นักสื่อสารมวลชนเรียกร้องการกำกับดูแลตัวเอง (self-regulation) ตามที่ผู้ประกอบการและผู้ปฏิบัติงานในวิชาชีพนี้เห็นว่าเป็นการกำกับดูแลที่เหมาะสมที่สุด แต่ก็ยังมีอีกหลายฝ่ายในสังคมไทยที่ไม่มั่นใจในการกำกับดูแลตนเองของสื่อ เนื่องจากมีกรณีที่แสดงความบกพร่องด้านจรรยาบรรณวิชาชีพปรากฏบ่อยครั้ง แต่ละครั้งก็ไม่มีมาตรการใดๆ มาลงโทษผู้กระทำผิดได้เลย ดังนั้น ผลจากการวิจัยด้านการปฏิรูปสื่อ ซึ่งได้รวบรวมความคิดเห็นจากกลุ่มที่เกี่ยวข้องหลายฝ่ายมองเห็นว่า การกำกับดูแลร่วม (co-regulation) ซึ่งมีผู้ให้ความหมายว่า อาจเป็นองค์กรกำกับดูแลกับองค์กรวิชาชีพพร้อมกันดูแล หรือ สื่อกำกับดูแลกันเองโดยองค์กรวิชาชีพเป็นแกนกลาง แนวคิดนี้หลายกลุ่มมองว่าเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันในสังคมไทย โดยในระยะสั้น สามารถที่จะออกเป็นนโยบายได้ดังนี้

๑.๑ รัฐกำหนดเป็นกฎหมายว่า องค์กรสื่อ รวมทั้งบุคลากรที่ทำอาชีพเกี่ยวกับสื่อมวลชนประเภทข่าวสารทุกประเภท ต้องสังกัดเป็นสมาชิกองค์กรวิชาชีพเสมอ ไม่สามารถอยู่เอกราช โดยไร้การกำกับควบคุม ดังนี้

วิทยุ-โทรทัศน์: สมาคมนักข่าววิทยุและโทรทัศน์ไทย

สื่อสิ่งพิมพ์: สภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ

สื่อออนไลน์: สมาคมผู้ผลิตข่าวออนไลน์

๑.๒ กรณีเกิดการนำเสนอข่าวสารที่ไม่เหมาะสม ประชาชนหรือหน่วยงาน สามารถยื่นเรื่องร้องเรียนในกรณีต่างๆ ต่อองค์กรวิชาชีพดังกล่าว ซึ่งองค์กรวิชาชีพจะต้องสร้างช่องทางในการรับเรื่องร้องเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ และรัฐจะต้องให้การสนับสนุนด้านงบประมาณที่พอเพียงในการดำเนินงานดังกล่าว โดยในทุกสื่อ หากเป็นกรณีที่เกี่ยวข้องกับการละเมิดศีลธรรมและวัฒนธรรมอันดี สามารถยื่นเรื่องร้องเรียนไปได้ที่ สำนักเฝ้าระวังทางวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม

๑.๓ หน่วยงานที่ได้รับข้อร้องเรียน (องค์กรวิชาชีพ หรือกระทรวงวัฒนธรรม) จะต้องตั้งคณะกรรมการขึ้น พิจารณาข้อร้องเรียนต่างๆโดยไม่ล่าช้าเกิน 1 สัปดาห์นับตั้งแต่รับเรื่องร้องเรียน และคณะกรรมการ จะต้องมีความเป็นกลาง ประกอบด้วยบุคคลภายนอกซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิในด้านที่เกี่ยวข้องที่ไม่ได้สังกัด องค์กรสื่ออย่างน้อยกึ่งหนึ่ง และเป็นประธานในคณะกรรมการ

๑.๔ หากพิจารณาแล้วเห็นว่ามีความไม่เหมาะสม องค์กรวิชาชีพส่งผลการพิจารณาข้อร้องเรียน กลับไปยัง หน่วยงานภาครัฐที่มีอำนาจในการควบคุมเพื่อดำเนินการตามระเบียบข้อบังคับต่อไป ตั้งแต่การตักเตือน อย่างเป็นทางการ การลงโทษปรับ การพักสิทธิบางอย่างของสมาชิกองค์กร หรือไปถึงการระงับการ ดำเนินการชั่วคราว หรือการขึ้นบัญชีดำห้ามหน่วยงานราชการทำธุรกรรม การระงับการต่อสัญญา การ ระงับใบอนุญาตเป็นระยะเวลาตามความรุนแรงของความผิด ตามอำนาจของหน่วยงานนั้น ดังนี้

วิทย์และโทรทัศน์: คณะกรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม แห่งชาติ (กสทช.)

สื่อออนไลน์: กระทรวงเทคโนโลยีการสื่อสารและสารสนเทศ

สื่อสิ่งพิมพ์: กระทรวงที่เกี่ยวข้องกับการทำธุรกรรมของสื่อสิ่งพิมพ์นั้น เช่นกระทรวงพาณิชย์ หรือ กระทรวงวัฒนธรรม

โดยหากคณะกรรมการตัดสินแล้วว่ามีผลกระทบและมีค่าปรับ ให้ค่าปรับนั้นเข้าสู่องค์กร วิชาชีพ เพื่อใช้เป็นค่าดำเนินการรับเรื่องร้องเรียนและพัฒนาระบบการรับเรื่องร้องเรียน รวมถึงพันธกิจ ด้านอื่นขององค์กรวิชาชีพนั้นๆ เช่นการเสริมสร้างจรรยาบรรณของสมาชิก

๑.๕ ในกรณีของสื่อบันเทิง ที่ไม่มีลักษณะของการเผยแพร่ข่าวสาร เช่นภาพยนตร์ ช่องโทรทัศน์ที่มี ลักษณะเป็นละคร ภาพยนตร์ หรือเพลง เกมโชว์ หรือเว็บไซต์เพื่อความบันเทิง ให้สื่อแต่ละองค์กรแจ้ง องค์กรวิชาชีพที่ตนเองสังกัด เช่นสมาพันธ์สมาคมวิชาชีพวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ หรือ สมาคม สมาพันธ์ภาพยนตร์แห่งชาติ ไปที่หน่วยงานที่มีอำนาจในข้อ ๑.๔ (สำหรับสื่อภาพยนตร์ ให้แจ้งไปที่ กระทรวงวัฒนธรรม) โดยต้องเป็นองค์กรวิชาชีพที่ได้รับอนุมัติจากหน่วยงานในข้อ ๑.๔ ซึ่งจะได้รับการ สนับสนุนจากภาครัฐในการจัดทำช่องทางร้องเรียนเนื้อหาที่ไม่เหมาะสม และมีการตรวจสอบข้อร้องเรียน และมีกระบวนการลงโทษหากพบว่ามีผิดเช่นเดียวกับสื่อประเภทข่าวสาร

๑.๖ ในกรณีของเนื้อหาประเภทโฆษณา บริษัทตัวแทนโฆษณาที่ทำการผลิตโฆษณาจะต้องเข้าเป็นสมาชิกของสมาคมวิชาชีพที่เกี่ยวข้อง เช่นสมาคมโฆษณารัฐกิจแห่งประเทศไทย สมาคมมีเดียเอเยนซีและธุรกิจสื่อแห่งประเทศไทย สมาคมโฆษณาดิจิทัลแห่งประเทศไทย และเปิดช่องทางให้ร้องเรียน

๑.๗ จัดให้มีการตั้ง “ผู้ตรวจการแผ่นดินด้านการสื่อสารมวลชน” (Media Ombudsman) จากการแต่งตั้งผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นที่ยอมรับของสังคมและวงการสื่อสารมวลชน ให้ตรวจสอบการทำงานขององค์กรสื่อต่างๆ รวมทั้งองค์กรวิชาชีพ ตามหลักเกณฑ์ที่เหมาะสม รวมทั้งรับเรื่องร้องเรียนในกรณีพิเศษ

หมายเหตุ

๑. ในกรณีอื่นๆ ที่ผู้ร้องเรียนไม่แน่ใจว่าจะร้องเรียนไปที่ สำนักงานเฟียร์วังก์ทางวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ซึ่งอาจรับเรื่องพิจารณาเอง หรือส่งให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป หรือรัฐบาล อาจจัดตั้งหน่วยงานขึ้นโดยเฉพาะเพื่อเป็นหน่วยงานกลางในการรับเรื่องร้องเรียนเกี่ยวกับเนื้อหาของสื่อมวลชน ก่อนที่จะส่งเรื่องต่อไปให้กับองค์กรวิชาชีพต่อไป

๒. องค์กรวิชาชีพที่เป็นหลัก อาจมอบหมายให้สมาคมวิชาชีพอื่นๆ ดำเนินการตั้งคณะกรรมการพิจารณาขึ้นมาในบางกรณี เช่นกรณีสื่อชุมชน เคเบิลทีวีท้องถิ่น วิทยุชุมชน หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น เป็นต้น ซึ่งต้องให้หน่วยงานที่มีอำนาจอนุมัติ

๓. หากองค์กรวิชาชีพที่ได้รับมอบหมายไม่ดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ เช่นมีความล่าช้า หรือพิจารณาอย่างไม่เป็นธรรม ภาครัฐมีอำนาจในการพิจารณามอบหมายให้หน่วยงานอื่นดำเนินงานแทน

๒. การปฏิรูปคุณภาพ มาตรฐานวิชาชีพ และจรรยาบรรณวิชาชีพในองค์กรสื่อของไทย

คุณภาพ มาตรฐานวิชาชีพ และจรรยาบรรณของผู้ประกอบวิชาชีพสื่อเป็นสิ่งที่สังคมคาดหวังจากผู้ประกอบวิชาชีพมาเป็นเวลานาน แต่การพัฒนาในด้านนี้ดำเนินไปอย่างช้ามาก มีเพียงเทคโนโลยีการผลิตและการสร้างสรรค์ด้านศิลปะเท่านั้นที่พัฒนาคุณภาพได้ระดับหนึ่ง ในด้านการนำเสนอข่าวกลับมีการพัฒนาได้มากเฉพาะด้านเทคโนโลยีการสื่อข่าวแต่ด้านคุณภาพข่าวกลับมีพัฒนาการน้อยมาก การนำเสนอข้อเท็จจริงมักคลาดเคลื่อนและไม่มีการติดตามแก้ไข การนำเสนอข้อเท็จจริงไม่มีการสืบค้นที่ตีพอ

ข้อเท็จจริง กับความคิดเห็นของแหล่งข่าวถูกนำเสนอปะปนกันจนแยกไม่ออก จนเป็นการยากต่อผู้รับสารที่ขาดประสบการณ์และวิจรณ์ญาณจะแยกแยะและมองเห็นข้อเท็จจริงได้ชัดเจน

การนำเสนอข่าวที่ขาดคุณภาพและการกลั่นกรองที่ดีพอมิให้เห็นอยู่เสมอ ไม่ว่าจะป็นเนื้อข่าวที่ทั้งไม่เป็นประโยชน์ต่อผู้รับสาร ละเมิดความเป็นส่วนตัวของแหล่งข่าวหรือเหยื่อ ภาพข่าวที่แสดงทัศนยะอุจาดหรือละเมิดความเป็นส่วนตัวของผู้ตกเป็นข่าว การขาดพื้นที่ของรายการที่มีสาระประโยชน์ เนื่องจากถูกเบียดบังจากรายการบันเทิงที่ขาดสาระแต่ได้รับความนิยม รวมถึงการจัดระดับความเหมาะสมของรายการ (เรตติ้ง) ที่ไม่ตรงกับระดับของเนื้อหา ล้วนแล้วแต่เป็นจรรยาบรรณวิชาชีพที่ถูกละเลยมาตลอด โดยการวิจัยของ อัครวิน เนตรโพธิ์แก้ว และคณะ (2553) พบว่านักวิชาการสื่อสารมวลชนในประเทศไทยเห็นว่าปัญหาเรื่องมาตรฐานทางจริยธรรมและความน่าเชื่อถือของสื่อมวลชนอยู่ในกลุ่มปัญหาที่ร้ายแรงที่สุดของสื่อมวลชนไทย

นอกจากนี้ ยังมีการวิจัยที่พบว่า ผู้ปฏิบัติงานในสายข่าวภาคสนามในสื่อสิ่งพิมพ์นับเป็นกลุ่มที่มีรายได้ต่ำที่สุดในบรรดาผู้ปฏิบัติงานด้านสื่อมวลชนทั้งหมด ทั้งๆที่งานที่ทำมักจะหนักและต้องลำบากมากกว่า (ยุบล เบ็ญจรงค์กิจและคณะ, 2554) ข้อนี้ น่าจะเป็นสาเหตุที่ทำให้มีจำนวนผู้เลือกเรียนสาขาวิชานี้ น้อยกว่าสาขาอื่นๆในคณะนิเทศศาสตร์ของมหาวิทยาลัยทั่วประเทศ นอกจากนี้ สวัสดิการด้านการรักษาพยาบาลยังมีจำกัด และระบบให้ความปลอดภัยในยามต้องปฏิบัติงานในภาวะเสี่ยงภัยก็แทบไม่มี แม้แต่ในองค์กรสื่อใหญ่ๆก็ยังคงดูแลพนักงานได้ต่ำกว่ามาตรฐานสากล

ดังนั้น จึงเห็นควรให้ดำเนินการดังนี้

๒.๑ กสทช. ควรกำหนดให้มีเกณฑ์การประเมินผลการปฏิบัติงานที่จะนำมาใช้ในการออกใบอนุญาตหรือต่อใบอนุญาตที่ครอบคลุมคุณภาพของเนื้อหา อย่างน้อยในด้านต่างๆดังนี้

๒.๑.๑ จรรยาบรรณวิชาชีพในการนำเสนอที่เหมาะสม ซึ่งรวมทั้งเนื้อหาข่าวสารในรายการ และการโฆษณาในรายการด้วย ที่จะต้องเป็นไปอย่างเหมาะสม ไม่เป็นโฆษณาชวนเชื่อที่หลอกลวงผู้บริโภค หากพบว่ามีกรณีละเมิด เจ้าของเวลาของรายการจะต้องร่วมรับผิดชอบด้วย

๒.๑.๒ การจัดเรตติ้งของรายการที่เหมาะสมกับเนื้อหาของรายการ โดยจะต้องเป็นระดับเรตติ้งเดียวกันตลอดทั้งรายการในวันนั้นๆ โดยพิจารณาจากเนื้อหาในระดับสูงสุดของเนื้อหาในวันนั้น

๒.๑.๓ มาตรฐานด้านค่าจ้างและสวัสดิการพนักงานในทุกด้าน จะต้องให้พนักงานในองค์กรสื่อมีสวัสดิการและความมั่นคงในอาชีพ เพื่อมิให้เกิดแรงจูงใจในการรับอามิสสินจ้างที่ไม่เหมาะสม หรือมีพฤติกรรมที่ผิดจากจริยธรรมของวิชาชีพ

๒.๑.๔ การเพิ่มพื้นที่รายการให้กับรายการเด็ก เยาวชน และผู้ด้อยโอกาส โดยกำหนดให้มีสัดส่วนรายการสำหรับเด็กและเยาวชน (ที่แท้จริง) อย่างน้อย ๑๐% และอย่างน้อย ๑ ชั่วโมงต่อวันในระหว่างเวลา prime time (18.00-22.00) รวมทั้งมีเงินทุนสนับสนุนการผลิตรายการดังกล่าว รวมทั้งเพิ่มสัดส่วนรายการเชิง “สาระประโยชน์” ในสถานีโทรทัศน์ทุกช่องด้วย

ซึ่งแม้ว่าหลักเกณฑ์ที่ออกมาโดย กสทช. นั้น จะไม่สามารถใช้บังคับสื่อสิ่งพิมพ์ได้ แต่ปัจจุบันเจ้าของกิจการมักควมรวมหลายสื่อเข้าด้วยกัน หากการประกอบกิจการด้านวิทยุโทรทัศน์ที่มีสื่อสิ่งพิมพ์ไม่ได้มาตรฐานก็ควรต้องนำข้อมูลส่วนนี้มาประกอบในการพิจารณาใบอนุญาตด้วย

๒.๒ ในกรณีที่เป็นสื่อสิ่งพิมพ์หรือสื่อออนไลน์ที่เป็นผู้ผลิตข่าวที่ไม่ได้อยู่ในอำนาจที่ กสทช. จะเข้าไปดูแลได้ ให้ปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การกำกับดูแลร่วม (co-regulation) ตามที่ได้กล่าวไปในข้อ ๑ คือการกำหนดให้ทุกสื่อที่ผลิตข่าวต้องเป็นสมาชิกของสมาคมวิชาชีพ และมีการประเมินผลเพื่อต่อทะเบียนของสมาคมต้องพิจารณาการละเมิดจรรยาบรรณวิชาชีพของสื่อที่เป็นสมาชิกด้วย

๒.๓ พิจารณาส่งเสริมเพิ่มทุนการศึกษาในสาขาวารสารศาสตร์/สิ่งพิมพ์/หรือนิเทศศาสตร์ เพื่อสร้างนักนิเทศศาสตร์ โดยเฉพาะนักข่าวภาคสนามที่มีคุณภาพ โดยอาจกำหนดให้มีการใช้ทุนด้วยการทำงานในองค์กรสื่อของรัฐ เช่นเดียวกับการใช้ทุนของนักศึกษาแพทย์

๒.๔ ให้มีคณะกรรมการเพื่อพัฒนางานทั้งด้านข่าวและสื่อบันเทิง เพื่อให้เกิดการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและเป็นรูปธรรม เชื่อมโยงกับหน่วยงานอื่นๆที่เกี่ยวข้อง เช่นการร่วมกันสร้างแนวทาง (roadmap) ของด้านข่าวสารและสื่อบันเทิง เพื่อวางกรอบกติกาที่ตกลงร่วมกัน โดยอาจออกเป็น

“แผนพัฒนาสื่อมวลชนแห่งชาติ” ในรูปแบบเดียวกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ให้นำเสนอเนื้อหาที่เป็นไปอย่างสร้างสรรค์และสอดคล้องกับจริยธรรมวิชาชีพ โดยหน่วยงานภาครัฐ ทั้งกสทช. และกองทุนพัฒนาสื่อมวลชน ต้องให้การสนับสนุนในการดำเนินการ และจัดการอบรมจริยธรรมวิชาชีพ ทั้งในระดับมหาวิทยาลัย และในระดับผู้ประกอบการ รวมทั้งให้มีการพัฒนาคุณภาพของอาจารย์ที่สอนในคณะนิเทศศาสตร์ ให้มีความรู้ความเข้าใจในวิชาชีพ นอกเหนือไปจากด้านวิชาการด้วย

๒.๕ จัดทำระบบ “ประกันคุณภาพ” ของสื่อมวลชน จากหลักเกณฑ์และเงื่อนไขต่างๆ หลังจากเปิดรับฟังความคิดเห็นจากสื่อมวลชนแต่ละประเภท เพื่อให้มีการตรวจสอบโดยองค์กรวิชาชีพ หรือผู้ตรวจการแผ่นดินด้านสื่อสารมวลชนเป็นประจำอย่างต่อเนื่อง

๒.๖ สนับสนุนผู้ประกอบการสื่อมวลชนที่สร้างสรรค์ และดำเนินงานตามหลักเกณฑ์ของสื่อคุณภาพ ด้วยการได้รับผลประโยชน์ต่างๆ เช่นการลดหย่อนทางภาษี เงินทุนสนับสนุนต่างๆ

๒.๗ รัฐบาลควรสนับสนุนให้มีการจัดตั้ง “กองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์” อย่างเป็นทางการและยั่งยืน ให้มีจำนวนงบประมาณเพียงพอที่จะสนับสนุนให้ผู้ผลิตสื่อหน้าใหม่ที่สร้างสรรค์มากขึ้น เพื่อความหลากหลายของเนื้อหา โดยเฉพาะสื่อที่เข้าถึงพื้นที่ชุมชนท้องถิ่น

๓. ปรับโครงสร้าง กสทช. ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

๓.๑ การปฏิรูปกรอบและกระบวนการสรรหาคณะกรรมการ กสทช.

คณะกรรมการกิจการสื่อสารและโทรคมนาคมแห่งชาติได้รับอำนาจตามพระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. ๒๕๕๓ มีหน้าที่สำคัญในการกำกับดูแลกิจการด้านโทรคมนาคมและกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ กรอบและกระบวนการสรรหาคณะกรรมการ กสทช. ที่กำหนดไว้ตามกฎหมายแม้จะมีความชัดเจนรัดกุม กล่าวคือมีการกระจายให้ครอบคลุมผู้มีคุณสมบัติด้านต่างๆทั้งด้านโทรคมนาคม สื่อสารมวลชน กฎหมาย เศรษฐศาสตร์ พัฒนาสังคม เป็นต้น หากแต่การกำหนดไว้ชัดเจนเกินไปเช่น สาขานี้มีได้สองคน หรือหนึ่งคน ทำให้เกิดปัญหาที่ต้องถกเถียงกันคือ

ประการแรก ผู้สมัครนั้นเป็นผู้มีประสบการณ์ในสาขาใด เนื่องจากบางท่านอาจมีประสบการณ์มากกว่าหนึ่งด้าน ยังไม่ชัดเจนว่าใครเป็นผู้กำหนด ผู้สมัครเองหรือคณะกรรมการสรรหา

ประการที่สอง การกำหนดจำนวนผู้แทนของแต่ละสาขาอย่างชัดเจนมาจากแนวคิดว่าต้องมีผู้แทนจากทุกกลุ่มที่กำหนดไว้เข้ามาเป็นคณะกรรมการ กสทช. ซึ่งอาจไม่สอดคล้องกับสถานการณ์จริงในแต่ละครั้งที่มีการสรรหาเนื่องจากอาจมีผู้สมัครบางด้านมากและบางด้านอาจไม่มีเลย ความพยายามที่จะให้มีตัวแทนจากทุกๆสาขาทำให้ผู้สมัครที่มีความสามารถบางคนพลาดโอกาสไป

ประการที่สาม เมื่อการสรรหาจากทั้งฝ่ายผู้สมัครและฝ่ายผู้ได้รับเสนอชื่อเสร็จสิ้นแล้ว การต้องนำไปผ่านความเห็นชอบจากวุฒิสภา ทำให้กระบวนการนี้เปิดโอกาสให้การเมืองได้เข้ามาครอบงำและส่งผลกระทบต่อกระบวนการสรรหาไม่สามารถนำบุคคลที่มีความรู้ความสามารถที่แท้จริงเข้ามาทำงานได้ท้ายที่สุดก็ได้บุคคลที่มีฐานสนับสนุนทางการเมืองเข้ามาแทน

ดังนั้น จึงเห็นควรให้ดำเนินการดังนี้

๓.๑.๑ ให้ผู้สมัครเป็นผู้กำหนดว่าตนเองเป็นผู้มีคุณสมบัติเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านใด

๓.๑.๒ ไม่ควรกำหนดจำนวนของผู้มีสิทธิได้เป็นกรรมการในแต่ละสาขา เพราะแม้จะไม่มีผู้เชี่ยวชาญในด้านนั้นๆเข้ามาเป็นกรรมการเลย ก็ยังอาจแต่งตั้งผู้ที่เหมาะสมเข้ามาเป็นที่ปรึกษาเพิ่มเติมได้ โดยการยอมรับจากกรรมการทุกท่าน สำหรับการนำไปผ่านการกลั่นกรองในชั้นของวุฒิสภานั้น เป็นการเปิดโอกาสให้ฝ่ายการเมืองเข้ามามีบทบาทได้ จึงน่าจะใช้กระบวนการอื่นที่มีการเมืองแทรกแซงได้น้อยกว่า

๓.๑.๓ ควรมีการจัดตั้ง กสทช. ระดับพื้นที่ ในการช่วย กสทช. ในส่วนกลางดูแลกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์ในท้องถิ่น

๓.๒ ปฏิรูปโครงสร้างการดำเนินงานและระบบการจัดสรรงบประมาณของ กสทช.

โครงสร้างเดิมของ กสทช. ยังขาดหน่วยงานที่จำเป็นในการดำเนินงาน เกี่ยวกับภารกิจหลักหลายประการ เช่นในกระบวนการออกใบอนุญาตหรือต่ออายุใบอนุญาต หรือในกระบวนการกำกับดูแล การประเมินผลการประกอบกิจการมีนั้น กสทช. มีความจำเป็นต้องใช้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือประกอบการตัดสินใจเพื่อความโปร่งใส แต่ในกระบวนการนี้หน่วยงานของ กสทช. เองยังขาดผู้เชี่ยวชาญด้านการอยู่ก็มาก การใช้บุคลากรภายนอกหรือการ outsource ก็เป็นแนวทางหนึ่ง แต่ต้องระมัดระวังเป็นอย่างยิ่งในเรื่องของการประเมินที่ต้องเป็นธรรมและโปร่งใส กสทช. ต้องเตรียมการเพื่อตรวจติดตาม (monitoring) รวบรวม

ข้อมูลด้านการดำเนินงานของสื่อที่จะนำมาใช้ประกอบการออกหรือต่อใบอนุญาตด้วยความระมัดระวัง (ยุบล เบ็ญจรงค์กิจ, 2556)

ดังนั้น จึงควรดำเนินการดังต่อไปนี้

๓.๒.๑ สร้างเครือข่ายของหน่วยงานตรวจติดตาม ทั้งที่เป็นหน่วยงานของกสทช.เอง ขององค์กรวิชาชีพสื่อ เครือข่ายนักวิชาการ องค์กรเฝ้าระวังและภาคประชาสังคม (เช่น มีเดียมอนิเตอร์) เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่สามารถนำไปใช้ในการลงโทษสื่อที่ทำผิดจรรยาบรรณวิชาชีพ ในกรณีของสื่อที่ต้องยื่นขอต่อใบอนุญาตใช้คลื่นความถี่อาจลงโทษด้วยการตัดเดือน ภาคพันธ์หรือไม่ต่อใบอนุญาตหากทำผิดซ้ำเกินกำหนด

๓.๒.๒ รายรับของ กสทช.ที่ได้มาจากการจัดเก็บค่าสัมปทานควรจะต้องถูกนำมาใช้จ่ายเพื่อการดำเนินงานด้านต่างๆและการจัดสรรเข้ากองทุนเพื่อการพัฒนาสื่อตามที่ได้ระบุไว้ในพระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่ และกำกับการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์และกิจการโทรคมนาคม ๒๕๕๓ แต่เนื่องจากคลื่นความถี่ที่ได้นำมาจัดสรรนั้นถือเป็นสมบัติของสาธารณะ เงินที่ได้มาจากการนำสมบัติของสาธารณะไปออกสัมปทานควรนำกลับคืนมาใช้เพื่อประโยชน์สาธารณะด้วย โดยไม่จำเป็นว่าจะต้องเป็นในด้านของการกำกับดูแลและพัฒนาคุณภาพสื่อเพียงเท่านั้น ดังนั้นการที่ กสทช.ต้องนำรายได้มาเป็นของแผ่นดินก็เป็นเรื่องที่สมเหตุสมผล อย่างไรก็ดี เป็นที่ชัดเจนว่าหากองค์กรใดๆต้องรับเงินสนับสนุนผ่านทางงบประมาณของรัฐแล้วการครอบงำของรัฐบาลจะเป็นไปได้ง่าย ประเด็นจึงอาจถูกใช้เป็นข้ออ้างของกสทช.ที่จะไม่นำส่งรายได้เข้าคลัง

๓.๒.๓ กสทช.ควรประเมินการใช้จ่ายประจำปีโดยการจัดทำแผนงานและงบประมาณที่ต้องใช้โดยชัดเจนและให้สำนักงบประมาณและสำนักงานตรวจเงินแผ่นดินตรวจสอบความถูกต้องเหมาะสมในการใช้จ่าย เงินส่วนที่เกินมาจากค่าใช้จ่ายควรคืนกลับไปให้กระทรวงการคลังเป็นรายได้ของรัฐ

๓.๓ ปฏิรูปกระบวนการให้สัมปทานคลื่นความถี่ของ กสทช. (ในข้อเสนอนี้จะกล่าวถึงเฉพาะด้านกิจการกระจายเสียงและกิจการโทรทัศน์)

การกำหนดวิธีการและกระบวนการให้สัมปทานคลื่นความถี่ที่มีระบุไว้ในกฎหมายว่า ให้ทำโดยการประกวดราคา เป็นที่มาของการเปิดโอกาสให้แหล่งทุนเข้ามาทำธุรกิจในกิจการสื่อสาร และแสวงหากำไรด้วยการขายเวลาโฆษณา โดยที่ให้ความสนใจในคุณภาพรายการน้อยกว่ามอมเมาผู้รับสารด้วยความบันเทิงที่ไม่สร้างสรรค์ ในขณะที่กลุ่มที่ต้องการผลิตงานคุณภาพแต่ทุนน้อยไม่สามารถแข่งขันในด้านการประมูลได้ จึงเป็นการเสียโอกาสของผู้บริโภคด้วย

ดังนั้นจึงเห็นควรให้ดำเนินการดังนี้

๓.๓.๑ ปรับปรุงกฎหมายที่ระบุให้ใช้วิธีการประกวดราคาในการให้สัมปทานคลื่นความถี่ โดยเน้นความโปร่งใสและเป็นประโยชน์สูงสุดต่อประเทศชาติ โดยพิจารณาใช้หลักเกณฑ์การคัดเลือกตามเกณฑ์คุณสมบัติที่เหมาะสม (หรือที่เรียกกันว่า Beauty Contest) โดยให้มีคณะกรรมการที่มีผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิทยาศาสตร์และสาขาที่เกี่ยวข้องมากกว่ากึ่งหนึ่งร่างเกณฑ์คุณสมบัติและคัดเลือกผู้ที่เหมาะสมที่สุดภายใต้เกณฑ์นี้ โดยต้องให้ความสำคัญกับการให้โอกาสผู้ผลิตหน้าใหม่ที่มีอุดมการณ์ในการสร้างสรรค์เนื้อหาสื่อที่มีคุณภาพเพื่อการพัฒนาประเทศ

๓.๓.๓ ให้เครือข่ายของหน่วยงานตรวจติดตามในข้อ ๒.๒.๑ มีการติดตามตรวจสอบการดำเนินงานขององค์กรที่ได้รับสัมปทานคลื่นความถี่ ว่าเป็นไปตามเงื่อนไขในการยื่นขอสัมปทานหรือไม่ เพื่อรายงานต่อ กสทช. ในการพิจารณาดักเตือนหรืองดการต่อสัมปทานหากไม่เป็นไปตามเงื่อนไข

๓.๓.๒ ควรกำหนดนโยบายการใช้จ่ายเงินที่จัดสรรเข้าสู่กองทุนเพื่อการพัฒนาสื่อ เพื่อให้สามารถนำงบประมาณนี้มาใช้พัฒนาสื่ออย่างแท้จริง เนื่องจากกฎหมายที่ระบุไว้กว้างจนเกินไปทำให้การนำมาปฏิบัติจริงติดขัดปัญหาได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งใน ๒ ด้านคือ

๑. ให้ทุนพัฒนาสื่อที่มีคุณภาพแต่มีทุนสนับสนุนน้อย ทั้งที่ได้สัมปทานคลื่นความถี่เพื่อดำเนินกิจการโทรทัศน์และวิทยุ และองค์กรสื่อทั่วไปที่สามารถยื่นขอทุนสนับสนุนได้

๒. ให้กองทุนสามารถใช้จ่ายเพื่อการสนับสนุนงานวิจัยด้านปฏิรูปสื่อ ความรู้เท่าทันสื่อ และด้านอื่นๆที่สามารถพัฒนาคุณภาพและศักยภาพของสื่อได้อย่างแท้จริง

๔. ปรับระบบการตรวจสอบการใช้จ่ายงบประมาณสัมพันธของหน่วยงานราชการ

ควรมีการกำหนดหลักเกณฑ์และสัดส่วนในการใช้จ่ายงบประมาณสัมพันธของหน่วยงานราชการไม่ให้เป็นไปอย่างไม่มีโปร่งใสและไม่เป็นธรรม เช่นการซื้อพื้นที่หรือเวลาสื่อที่องค์กรสื่อแห่งใดแห่งหนึ่งเป็นพิเศษโดยสื่อถึงเจตนาในการ “ซื้อสื่อ” อย่างผูกขาด เพื่อประโยชน์ทางการเมือง และมีการจำกัดหรือห้ามมิให้หน่วยงานราชการทำธุรกรรมกับองค์กรสื่อที่อยู่ในระหว่างการถูกลงโทษเนื่องจากการกระทำผิดที่ได้มีผลตัดสินแล้วจากหน่วยงานที่มีอำนาจ โดยหน่วยงานราชการต้องส่งรายงานการใช้จ่ายงบประมาณด้านการประชาสัมพันธ์ให้กับผู้ตรวจการแผ่นดินด้านสื่อสารมวลชนตรวจสอบทุกปี

๕. เสริมสร้างความรู้เท่าทันสื่อ

ปัจจุบันเทคโนโลยีที่พัฒนาไปอย่างรวดเร็วส่งผลให้การสื่อสารเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและกระจายไปทุกทิศทาง ทั้งจากสื่อมวลชนแบบดั้งเดิม เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ และจากสื่อใหม่ที่แทบจะไม่สามารถควบคุมข่าวสารที่เป็นความเท็จ ไม่เหมาะสม และแม้แต่ข่าวสารที่สร้างขึ้นโดยมิฉฉาชีพที่มุ่งหลอกลวงเหยื่อที่รู้ไม่เท่าทัน การสื่อสารที่สร้างให้เกิดความเกลียดชังทำได้ง่ายโดยดุษใช้สื่อสังคมออนไลน์ที่ไม่มีระบบกลั่นกรอง

ดังนั้นจึงเห็นควรให้มีการดำเนินการดังต่อไปนี้

- ๕.๑ ให้มีการเรียนการสอนรายวิชาที่เกี่ยวข้องกับความรู้เท่าทันสื่อ หรือการเรียนรู้อผลกระทบของสื่อ ในสถาบันอุดมศึกษาระดับปริญญาตรีทุกสถาบัน รวมทั้งการเรียนการสอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย รวมถึงระดับประถมศึกษาด้วย
- ๕.๒ กำหนดให้สื่อวิทยุและสื่อโทรทัศน์มีสัดส่วนของการให้ความรู้เรื่องของความรู้เท่าทันสื่อ และให้การสนับสนุนให้มีการนำเสนอความรู้เท่าทันสื่อในสื่อสิ่งพิมพ์ สื่อออนไลน์ตลอดจนเครือข่ายสังคมต่างๆ
- ๕.๓ กำหนดให้มีกองทุนเพื่อพัฒนาทักษะความรู้เท่าทันสื่อระดับชาติ ทั้งต่อเยาวชนและประชาชนทั่วไป เพื่อให้ทุนในการสร้างชุดความรู้และสื่อต่างๆ ทั้งคลิปวิดีโอ หรือสารคดี เพื่อนำไปใช้ในการเรียนการสอนและเผยแพร่ตามสื่อต่างๆที่ได้กำหนดไว้ข้างต้น (โดยอาจนำมาจากการจัดสรรของกองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์แห่งชาติ ที่จะจัดตั้งขึ้น)

๖. การพัฒนาการเฝ้าระวังสื่อของภาคประชาสังคม

นอกเหนือไปจากการให้ความรู้แก่ผู้รับสารจากสื่อหลากหลายรูปแบบในสังคมแล้ว สิ่งสำคัญที่จะต้องดำเนินการสนับสนุนให้เกิดขึ้นในระยะยาว คือการสร้างความเข้มแข็งของกลไกเฝ้าระวังในสังคม หากผู้คนในสังคมช่วยกันเป็นหูเป็นตา รายงานความไม่ชอบมาพากลในการทำงานของสื่อให้สังคมได้รับรู้ เมื่อนั้นการที่สื่อจะทำงานโดยปราศจากความระมัดระวังก็เป็นไปได้ยาก ความเข้มแข็งของภาคประชาสังคมจึงเป็นเป้าหมายที่สำคัญและจำเป็น เพื่อให้การปฏิรูปสื่อในยุคใหม่เป็นไปอย่างยั่งยืน และอาจพัฒนาไปเป็นการตรวจสอบดูแลกันเองโดยไม่ต้องพึ่งอำนาจจากภาครัฐได้ในอนาคตในบางกรณี

ดังนั้นจึงเห็นว่าควรมีการดำเนินการดังนี้

๖.๑ ควรให้มีคณะกรรมการที่รับผิดชอบในด้านการเฝ้าระวังสื่อของภาคประชาสังคม เพื่อสร้างระบบและกลไกการเฝ้าระวัง เพื่อให้สามารถรายงานการทำงานที่ไม่เหมาะสมได้ด้วยช่องทางที่สะดวก และเชื่อมข้อมูลที่ได้เข้ากับหน่วยงานที่รับผิดชอบ เช่น องค์กรวิชาชีพ องค์กรเฝ้าระวังหน่วยงานของรัฐ (โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สำนักเฝ้าระวังทางวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม) หรือหน่วยงานรวบรวมข้อมูลของ กสทช.

๖.๒ ให้อำนาจหน้าที่ที่ชัดเจนแก่คณะกรรมการในข้อ ๖.๑ ที่จะสามารถมีส่วนกำหนดนโยบาย และสร้างความเปลี่ยนแปลงในทางสร้างสรรค์แก่การดำเนินงานของสื่อต่างๆ เช่นการกำหนดให้สถานีโทรทัศน์ต้องเปิดรับฟังข้อเสนอของคณะกรรมการต่อการดำเนินงานเป็นประจำ และมีระบบในการนำความคิดเห็นนั้นไปรวมอยู่ในแผนการพัฒนาและปรับปรุงการดำเนินงานของปีต่อไป

๗. ปรับกฎหมายให้มีความทันสมัยกับความเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วของโลก

ควรให้มีคณะกรรมการพิจารณาปฏิรูปกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสื่อมวลชน ทั้งกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการปฏิรูปสื่อมวลชนในข้อเสนอต่างๆข้างต้น (เช่น พรบ.การประกอบกิจการวิทยุและกิจการโทรทัศน์ พ.ศ. ๒๕๕๑ และพรบ.จัดแจ้งการพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๕๐ ในเรื่องการกำหนดให้เป็นสมาชิกองค์กรวิชาชีพ) รวมถึงกฎหมายเพื่อการคุ้มครองผู้บริโภค ในด้านต่างๆ ดังนี้

๗.๑ ให้มีกฎหมายและหน่วยงานว่าด้วยการปกป้องคุ้มครองผู้บริโภคจากสื่อมวลชนโดยเฉพาะ เพื่อทำหน้าที่ปกป้อง หรือเป็นตัวกลางในการดำเนินการร้องทุกข์ ฟ้องร้อง หรือเรียกร้องค่าเสียหายหรือการเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากสื่อ และองค์กรนี้สามารถดำเนินธุรกรรมแทนผู้บริโภคที่ได้รับผลกระทบจากสื่อรวมทั้งสามารถทำงานเชื่อมโยงกับกลไกการกำกับดูแลกันเองทางวิชาชีพสื่อ และสามารถเป็นองค์กรนิติบุคคลที่มีกลไกการทำงานที่ถูกระบุเชื่อมโยงกับหน่วยงานรัฐกำกับดูแลสื่อ เช่น กสทช. ด้วยได้

๗.๒ แก้ไขกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสื่อ และการคุ้มครองผู้บริโภคให้มีความทันสมัยมากขึ้น เช่น คำนิยามของคำว่าโฆษณา คำว่า โฆษณาเกินจริง ให้ครอบคลุมสภาพการณ์ของการโฆษณาในปัจจุบันที่มีความซับซ้อนมากขึ้นกว่าเดิม และควรทบทวนปรับปรุงนิยามของโฆษณาที่ต้องควบคุมเป็นพิเศษ เช่น ขนมหเด็ก เครื่องดื่มชูกำลัง ผลิตภัณฑ์ยา อาหารเสริม สถานบริการ หรือกฎหมายที่พูดถึงการกำกับดูแลโฆษณาแฝง หรือการส่งเสริมการขาย การขายตรง หรือการโฆษณาแฝง เป็นต้น

๗.๓ ให้ความสำคัญกับการคุ้มครองเด็กจากกลยุทธ์ทางการตลาดในรูปแบบต่างๆ ดังเช่นแนวทางการคุ้มครองผู้บริโภคที่เป็นเยาวชนในต่างประเทศ เช่นการกำหนดข้อจำกัดต่างๆ ในการโฆษณาขนมเด็ก การห้ามการล่อใจด้วยการชิงโชค เป็นต้น

๗.๔ แก้ไขพรบ.การพนัน ให้ทันสมัยและครอบคลุมการพนันที่แฝงเข้ามากับเนื้อหาในสื่อมวลชน เช่นการชิงโชคจากฝาเครื่องดื่ม หรือการส่งเอสเอ็มเอส ในสื่อประเภทต่างๆ ทั้งสื่อกระแสหลักเช่นโทรทัศน์ วิทยุ สิ่งพิมพ์ และสื่อออนไลน์

รายการอ้างอิง

ยุบล เบ็ญจรงค์กิจ, ศรัณย์ธร ศศิธนากรแก้ว และวิไลวรรณ จงวิไลเกษม. (2554). รายงานผลการวิจัยเรื่องแนวทางการปฏิรูปสื่อในความคิดเห็นของผู้ประกอบวิชาชีพสื่อมวลชนที่มีต่อสื่อมวลชนไทย. กรุงเทพฯ: คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ยุบล เบ็ญจรงค์กิจ. (2554). รายงานผลการวิจัยเรื่อง การศึกษาเพื่อการจัดทำแผนดำเนินการปฏิรูปสื่อ. กรุงเทพฯ: คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ยุบล เบ็ญจรงค์กิจ. (2556). โครงการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนากลไกและแนวทางที่เหมาะสมในการตรวจระวัง กำกับดูแลและประเมินผลของกิจการกระจายเสียงกิจการโทรทัศน์ประเภทบริการสาธารณะ. กรุงเทพฯ: สำนักบริการวิชาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อัศวิน เนตรโพธิ์แก้ว และคณะ. (2553). รายงานผลการวิจัยเรื่อง แนวทางการปฏิรูปสื่อ ในการศึกษาความคิดเห็นของนักวิชาการนิเทศศาสตร์ที่มีต่อสื่อมวลชนไทย. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.